

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

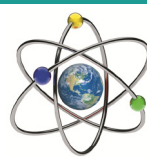
No9(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 212 sahifa,
2-sentyabr, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (PhD)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Boshlang'ich ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati	10
<i>Maxmudova Fotima Shamshidinovna, Murodjonova Shahzoda Elyor qizi</i>	
Turli tayyorgarlik darajasidagi nemis tili talabalarining kommunikativ kompetensiyasini differensial mashqlar orqali takomillashtirish	15
<i>Nafisaxon Nuriddinova Tolib qizi</i>	
Boshlang'ich sinf tabiiy fanlar ta'limida STEAM yondashuvining ilmiy-nazariy asoslari	19
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, G'ulomova Maryam Baxrom qizi</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida yosh professor-o'qituvchilarning kasbiy moslashuvini mentorlik asosida boshqarish mexanizmlarini takomillashtirishning mazmuni	23
<i>Boybekova Farog'at Iskandarovna</i>	
Developing Prospective English Teachers' Pragmatic Interactional Competence Through a Hybrid Pedagogical Discourse Model.....	27
<i>Makhliyo Safarova</i>	
Boshlang'ich sinflarda topishmoqlarni o'rgatish metodikasi	33
<i>Pirmatova Ozodaxon Saparboyevna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida individual yondashuv orqali talabalarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish ...	37
<i>Nurova Malika Abduszairovna</i>	
Informatika fanini o'qitishda o'quvchilarning media savodxonligini summativ baholash metodikasi	41
<i>Qodirova Dilnoza Abdusalim qizi</i>	
O'quv materiallarini tanlash va moslashtirishda kompetensiyaviy yondashuvning amaliy shakl, usul va vositalari	46
<i>Xabibullayeva Shoir Shukurillayevna</i>	
Autodesk 3ds Max muhitida maxscript asosida pluginlar yaratish texnologiyasi va ularning samaradorligini qiyosiy tahlil qilish.....	50
<i>Nizomov Sunnatilla Egamberdi o'g'li</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning kreativ tafakkurini rivojlantirish usullari va texnologiyalari.....	56
<i>Turdimuratov Baxtiyor Kurbonovich</i>	
Taekvondochilarda musobaqaoldi yuklamalarni me'yorlash.....	61
<i>Nasilloev Akobir Murodjon o'g'li</i>	
Globallashtirish sharoitida turkiy davlatlar yoshlarida yot g'oyalarga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari	66
<i>Nazarova Dilfuza Xolmirzo qizi</i>	
Dual ta'limda bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashda fan dasturlari va pedagogik amaliyot mazmunini sinxronlashtirishning didaktik mexanizmi	71
<i>Umurov Zarif Latifboyevich</i>	
Система подготовки учащейся молодежи в Узбекистане к военной службе и современные организационно-правовые основы	76
<i>Садыков Рустам Музафарович</i>	
Эпоха искусственного интеллекта и цифровизации как фактор трансформации высшего образования.....	81
<i>Сабирова Шахноза Шавкатовна, Саидова Шоира Шагиясовна</i>	
O'quvchilarning lirik asarni anglash va talqin qilish ko'nikmalarini rivojlantirishning innovatsion metodlari...	85
<i>Kadirova Mashhura Nasirovna</i>	
Talaba xotin-qizlarda milliy harakatli o'yinlar orqali harakat faoliyatini tushunish va bajarish ko'nikmalarini nazorat qilish hamda ularning sog'lom turmush tarzini shakllantirishdagi ahamiyati (eshitish analizatori cheklangan talaba qizlar misolida).....	90
<i>Turg'unova Dilnura Mamanazar qizi</i>	

Sport zallarida ultrabinafsha nurlanishdan foydalanish texnologiyasini sport fiziologiyasi va psixofiziologik mezonlar asosida baholash	96
Nazarov Sobir Usmonovich	
O'smirlarda axborot olish madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	103
Abdulxamidova Moxigul Bobirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnli masalalarni yechishga o'rgatishda yangi avlod darsliklaridan foydalanishning didaktik imkoniyatlari	107
Zebo Qodirbekova	
5–6 yoshdagi bolalarda refleksiv faoliyat elementlarini shakllantirish usullari	111
Karshiyeva Shahnoza Turakulovna	
O'quvchilar fuqarolik mas'uliyatini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari.....	115
Tukhtabayeva Durdona Tulkunovna	
Xulq-atvor madaniyatini shakllantirishda art-terapiya va musiqaterapiyaning pedagogik imkoniyatlari (katta guruh tarbiyalanuvchilari misolida).....	120
Umaraliyeva Xadichaxon Xusanjon qizi	
Badiiy kulolchilik ta'limida "puzirok" sirlash texnologiyasining badiiy-estetik va metodik imkoniyatlari.....	126
Madumarova Zuhraxon Rashidjon qizi	
Autentik materiallar yordamida xorijiy til yo'nalishi talabalarining ingliz tilidan tinglab tushunish kompetentligini rivojlantirish omillari	131
Bobonazarova Fazilat Pardaboyevna	
Jadid maktablaridagi pedagogik g'oyalari asosida ta'lim jarayonini tashkil etishning ilmiy-metadologik asoslari	135
Fozilov Rustambek Shokirjonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida raqamli immunitetni shakllantirishning nazariy-metodik asoslari.....	139
Ikromova Mahbuba Vali qizi	
PISA xalqaro tadqiqoti natijalarining inson kapitali va iqtisodiy rivojlanishni prognozlash metodikasiga ta'siri	143
Laziz Xo'jaqulov	
Oliy ta'lim muassasasi imidjini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar: tizimli tahlil va empirik yondashuv	152
Mirashirova Nargiza Anvarovna	
Magistrlarni kasbiy faoliyatga yo'naltirish va tayyorlashning pedagogik imkoniyatlari.....	156
Nazarov Bahodir Mo'minovich	
Pedagogik diskurs ssenariylarini loyihalash texnologiyasi	159
Ochilova Nilufar Ulmasovna	
Jismoniy tarbiya mashg'ulotlarida sog'lomlashtiruvchi texnologiyalardan foydalanish orqali o'quvchilarning jismoniy holatini optimallashtirish	163
Saidmurodov Hojiakbar Salim o'g'li	
Predictive Ai For Personalized Second Language Learning: Developing a Digital Model to Predict Learner Difficulties And Optimize Language Instruction.....	170
Shoxiniso Yusupova	
Real pedagogik vaziyatlar asosida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlash.....	176
Sunnatov Zafar Ubaydullayevich	
Talabalarda aksiologik yondashuvlar asosida axloqiy munosabatni rivojlantirishning pedagogik asoslari....	181
To'rayeva Barno O'ktamovna	
Human–AI Collaborative Language Learning: Developing a Framework for Effective Interaction Between Language Learners, Teachers, and Generative AI	186
Tolibova Raykhonabonu	
Funksional, tabiiy-ilmiy va biologik savodxonlik imkoniyatlarining konseptual o'zaro bog'liqligi.....	191
Umaraliyeva Mamura Tashxodjayevna	
Talabalarda emotsional intellektni rivojlantirishning psixologik kontsepsiyasi	199
Xamrayeva Aziza Farhadovna	

Содержание и условия развития физической компетентности у студентов.....	202
Джабборова Севара Асрокул кизи	
Современная дидактика высшего образования в условиях инновационной трансформации	207
Сабилова Шахноза Шавкатовна	

Umaraliyeva Xadichaxon Xusanjon qizi
Qo'qon davlat universiteti doktoranti

XULQ-ATVOR MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA ART-TERAPIYA VA MUSIQATERAPIYANING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI (KATTA GURUH TARBIYALANUVCHILARI MISOLIDA)

Annotatsiya: Mazkur maqolada katta guruh tarbiyalanuvchilarida xulq-atvor madaniyatini shakllantirishda art-terapiya va musiqaterapiya vositalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari tahlil qilinadi. Art-terapiyaning tasviriy faoliyat, rang, obraz, dramatizatsiya va ijodiy topshiriqlar orqali bolaning ichki kechinmalarini ifodalashga yordam berishi, musiqaterapiyaning esa ritm, musiqa tinglash, qo'shiq, harakat va musiqiy improvizatsiya orqali emotsional holat hamda guruhiy o'zaro ta'sirni tartibga solish imkoniyatlari ko'rsatib berildi. Maqolada katta guruh tarbiyalanuvchilari bilan ishlash uchun integratsiyalashgan mashg'ulotlar tizimining tarkibiy yo'nalishlari taklif etiladi.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, katta guruh, xulq-atvor madaniyati, art-terapiya, musiqaterapiya, ijtimoiy-emotsional rivojlanish, emotsional kompetensiya, empatiya, prosotsial xulq, ijodiy faoliyat.

Abstract: This article analyzes the pedagogical opportunities for using art therapy and music therapy in developing behavioral culture among older preschool children. It highlights the potential of art therapy to help children express their inner experiences through visual activities, colors, images, dramatization, and creative tasks, while music therapy provides opportunities to regulate emotional states and group interaction through rhythm, music listening, singing, movement, and musical improvisation. The article proposes the main components of an integrated system of activities for working with older preschool children.

Key words: preschool education, older preschool group, behavioral culture, art therapy, music therapy, social-emotional development, emotional competence, empathy, prosocial behavior, creative activity.

Аннотация: В данной статье анализируются педагогические возможности использования арт-терапии и музыкотерапии в формировании культуры поведения у воспитанников старшей группы. Раскрываются возможности арт-терапии в выражении внутренних переживаний ребёнка посредством изобразительной деятельности, цвета, образов, драматизации и творческих заданий, а также возможности музыкотерапии в регулировании эмоционального состояния и группового взаимодействия посредством ритма, слушания музыки, пения, движения и музыкальной импровизации. В статье предлагаются основные компоненты интегрированной системы занятий для работы с воспитанниками старшей группы.

Ключевые слова: дошкольное образование, старшая группа, культура поведения, арт-терапия, музыкотерапия, социально-эмоциональное развитие, эмоциональная компетентность, эмпатия, просоциальное поведение, творческая деятельность.

KIRISH

Maktabgacha yosh davri bolaning shaxsiy, ijtimoiy va emotsional rivojlanishida muhim bosqich hisoblanadi. Aynan shu davrda bola atrofidagi kattalar va tengdoshlari bilan munosabatlarning dastlabki barqaror shakllarini egallaydi, jamoadagi xatti-harakat qoidalarini anglay boshlaydi hamda o'z xatti-harakatlarini muayyan ijtimoiy talablar asosida boshqarishga o'tadi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida faqat bilim va ko'nikmalarni shakllantirish emas, balki bolaning ijtimoiy-emotsional kompetensiyasi va xulq-atvor madaniyatini rivojlantirish ham muhim pedagogik vazifalardan biridir.

UNESCO maktabgacha ta'limda ijtimoiy-emotsional ta'limni rivojlantirish doirasida bolalarning o'z emotsiyalarini anglashi va boshqarishi, empatiya ko'rsatishi, prosotsial xulq namoyon qilishi hamda boshqalar bilan samarali muloqotga kirishishini muhim kompetensiyalar sifatida ko'rsatadi.

O'zbekiston maktabgacha ta'lim tizimida ham bolaning har tomonlama rivojlanishi, ijtimoiy moslashuvi va faoliyat orqali kompetensiyalarini shakllantirishga e'tibor qaratiladi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturining takomillashtirilgan ikkinchi nashri 2022-yilda taqdim etilgan bo'lib, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalar rivojlantirishini kompleks tashkil etishga yo'naltirilgan.

Katta guruh tarbiyalanuvchilari, odatda, maktab ta'limiga tayyorgarlikning muhim bosqichida bo'lib, ularda o'z xatti-harakatlarini nazorat qilish, qoidalarga amal qilish, tengdoshlarining fikrini hisobga olish va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish ko'nikmalari yanada faollashadi. Biroq ushbu ko'nikmalar faqat og'zaki tushuntirish orqali emas, bolaning bevosita hissiy va amaliy faoliyati orqali shakllantirilganda samaraliroq bo'lishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan, san'atga asoslangan pedagogik faoliyat alohida qiziqish uyg'otadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkilotining san'at va salomatlik bo'yicha keng qamrovli sharhida san'at faoliyatlarining bolalar emotsional kompetensiyasi, prosotsial xulqi va ijtimoiy o'zaro ta'siriga ijobiy aloqadorligi haqida dalillar umumlashtirilgan.

Art-terapiya bolaga o'z kechinmalarini rang, obraz, chizma, shakl, loy, kollaj yoki boshqa ijodiy vositalar orqali ifodalash imkonini beradi. Tizimli sharhlarda bolalar va o'smirlarda art-terapevtik yondashuvlarning turli shakllari psixosotsial muammolar bilan ishlashda qo'llanayotgani, ularning natijasi esa foydalanilgan badiiy vosita, topshiriqning tuzilishi va mutaxassisning yondashuviga bog'liq bo'lishi mumkinligi ko'rsatilgan.

Musiqaterapiya esa musiqa, ritm, ovoz, harakat va musiqiy o'zaro ta'sirdan foydalanish orqali bolaning emotsional hamda ijtimoiy faolligini qo'llab-quvvatlash imkonini beradi. 2026-yilda e'lon qilingan tadqiqotda maktabgacha yoshdagi bolalar bilan tuzilmali guruhii musiqa faoliyatlarining emotsional boshqaruv va prosotsial xulq bilan bog'liqligi o'rganilgan.

Shu bilan birga, art-terapiya yoki musiqaterapiyani maktabgacha ta'limdagi xulq-atvor madaniyatini shakllantirishga to'g'ridan-to'g'ri tenglashtirish metodik jihatdan to'g'ri emas. Ushbu vositalar tarbiyaviy-pedagogik jarayon tarkibida, aniq maqsad va diagnostik mezonlar asosida qo'llanilgandagina xulq-atvor madaniyatini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Maktabgacha yoshdagi bolalarda xulq-atvor madaniyatini shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya, maktabgacha ta'lim hamda ijtimoiy-emotsional rivojlanishga oid tadqiqotlarda muhim yo'nalishlardan biri sifatida o'rganilgan. Ilmiy adabiyotlarda xulq-atvor madaniyati bolaning ijtimoiy me'yor va qoidalarni anglashi, ularga amal qilishi, o'z xatti-harakatlarini boshqarishi, tengdoshlari va kattalar bilan hamkorlik qilishi, o'zaro hurmat hamda empatiyani namoyon etishi bilan bog'liq murakkab pedagogik-psixologik sifat sifatida talqin etiladi.

Xorijiy tadqiqotlarda maktabgacha yoshdagi bolalarning xulq-atvorini rivojlantirish ijtimoiy-emotsional ta'lim bilan uzviy bog'liq holda ko'rib chiqiladi. UNESCO tomonidan ilgari surilgan yondashuvlarda bolalarning o'z emotsiyalarini anglash va boshqarish, boshqalarning his-tuyg'ularini tushunish, empatiya ko'rsatish, ijobiy munosabatlarni shakllantirish hamda ijtimoiy vaziyatlarda maqbul xulq-atvorni tanlash ko'nikmalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratiladi. Bunday yondashuv bolaning xulq-atvor madaniyatini faqat tashqi qoidalarga rioya qilish bilan emas, balki uning emotsional va ijtimoiy rivojlanishi bilan bog'liq holda tushuntirish imkonini beradi.

San'atga asoslangan pedagogik yondashuvlarga bag'ishlangan tadqiqotlarda tasviriy faoliyat, musiqa, ritm, harakat, drammatizatsiya va boshqa ijodiy faoliyatlarining bolalarning emotsional holati hamda ijtimoiy munosabatlariga ta'siri o'rganilgan. San'at faoliyati bolaning o'z his-tuyg'ularini xavfsiz va ijodiy shaklda ifodalashi, boshqalarning kechinmalarini tushunishi, hamkorlik qilishi hamda o'z xatti-harakatlarini boshqarishi uchun qulay pedagogik muhit yaratishi mumkinligi qayd etiladi.

Art-terapiyaga oid ilmiy ishlarda rasm chizish, ranglar bilan ishlash, loydan shakllar yasash, kollaj yaratish va boshqa tasviriy-ijodiy faoliyatlar bolaning ichki kechinmalarini ifodalash vositasi sifatida ko'rib chiqiladi. Bunday faoliyat davomida bola o'z emotsiyalarini ifodalash, ularni anglash va boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, tadqiqotlarda art-terapevtik mashg'ulotlarning samaradorligi bolaning yosh va individual xususiyatlari, mashg'ulot mazmuni, qo'llaniladigan ijodiy vositalar hamda pedagog yoki mutaxassisning metodik yondashuviga bog'liqligi ta'kidlanadi.

Musiqaterapiyaga oid tadqiqotlarda esa musiqa tinglash, qo'shiq aytish, ritmik harakatlar, musiqiy o'yinlar va guruhii musiqiy faoliyatlarining bolalarning emotsional boshqaruvi va ijtimoiy xulq-atvoriga ta'siri o'rganilgan. Musiqiy faoliyat bolalarning birgalikda harakat qilishi, navbat kutishi, sherigini tinglashi, umumiy ritmga moslashishi va guruh faoliyatida o'z xatti-harakatlarini boshqarishi uchun amaliy imkoniyat yaratadi. Shu jihatdan musiqaterapiya elementlari maktabgacha yoshdagi bolalarda prosotsial xulq va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi vositalardan biri sifatida qoraladi.

Mahalliy pedagogik yondashuvlarda bolaning har tomonlama rivojlanishi, uning ijtimoiylashuvi, mustaqil faoliyati va maktab ta'limiga tayyorlanishiga alohida ahamiyat beriladi. "Ilk qadam" davlat o'quv dasturida ham maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiy-hissiy rivojlanishi, kommunikativ faoliyati, ijodiy qobiliyatlari va atrof-dagilar bilan o'zaro munosabatlarini shakllantirishga qaratilgan vazifalar belgilangan. Mazkur yondashuvlar xulq-atvor madaniyatini rivojlantirishda o'yin, ijodiy faoliyat, muloqot va hamkorlik imkoniyatlaridan kompleks foydalanish zarurligini ko'rsatadi.

Tahlil qilingan ilmiy manbalarda art-terapiya va musiqaterapiyaning bolalarning emotsional holati, ijtimoiy moslashuvi, muloqoti hamda prosotsial xulqiga ta'siri turli jihatlaridan o'rganilgan. Biroq ushbu vositalarni katta guruh tarbiyalanuvchilarida aynan xulq-atvor madaniyatini shakllantirishga yo'naltirilgan yagona pedagogik tizim doirasida uyg'unlashtirish masalasi alohida metodik yondashuvni talab etadi.

Mazkur tadqiqotning o'ziga xosligi art-terapiya va musiqaterapiya elementlarini mustaqil terapevtik vosita sifatida emas, balki maktabgacha ta'limning tarbiyaviy-pedagogik jarayoniga integratsiya qilinadigan metodik vositalar sifatida ko'rib chiqishdan iborat. Bunda ularning imkoniyatlari bolalarda o'z xatti-harakatlarini boshqarish, emotsiyalarini anglash va ifodalash, tengdoshlari bilan hamkorlik qilish, ijtimoiy qoidalarga rioya etish, empatiya va o'zaro hurmatni namoyon etish kabi xulq-atvor madaniyatining muhim tarkibiy qismlarini rivojlantirish bilan bog'liq holda yoritiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini bolaning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini faoliyat jarayonida tashkil etish, san'at vositalaridan foydalanish hamda ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishga oid pedagogik yondashuvlar tashkil etdi.

Tadqiqotda quyidagi metodlardan foydalanish ko'zda tutildi:

- ilmiy-pedagogik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil;
- pedagogik kuzatuv;
- pedagogik suhbat;
- bolalar faoliyati mahsullarini tahlil qilish;
- pedagogik modellashtirish;
- diagnostik topshiriqlar;
- natijalarni miqdoriy va sifat jihatdan tahlil qilish.

Xulq-atvor madaniyatini baholashda uni faqat bolaning "odobli" yoki "odobli emas"ligi bilan cheklamaslik, balki kuzatiladigan xatti-harakatlar orqali aniqlash maqsadga muvofiq.

Shu asosda quyidagi to'rtta mezon taklif etiladi (1-jadval).

1-jadval: **Katta guruh tarbiyalanuvchilarida xulq-atvor madaniyatini baholash mezonlari**

Mezon	Asosiy ko'rsatkichlar
Axloqiy-me'yoriy	Qoidalarini bilish, odob me'yorlarini tushunish, kattalar talabini anglash
Emotsional	O'z hissiyatini anglash, hissiy holatini boshqarishga urinish, boshqalarning holatini sezish
Kommunikativ	Tinglash, navbat kutish, muloyim murojaat qilish, tengdoshlari bilan muloqot
Xulqiy-amaliy	Yordam berish, hamkorlik qilish, kelishmovchilikni tinch hal qilish, umumiy qoidalarga amal qilish

Mazkur mezonlar asosida xulq-atvor madaniyatining uch darajasini ajratish mumkin:

- **Yuqori daraja** – bola xulq qoidalarini anglaydi, ularni ko'pchilik vaziyatlarda mustaqil qo'llaydi, tengdoshlarining hissiy holatini hisobga oladi va ijobiy muloqotga intiladi.
- **O'rta daraja** – bola qoidalarini biladi, biroq ularni qo'llashda kattalar eslatmasiga ehtiyoj sezadi; emotsional vaziyatlarda xatti-harakatini boshqarishda qiyinchiliklar kuzatiladi.
- **Past daraja** – bola xulq qoidalarini vaziyatga mos qo'llashda qiynaladi, o'z emotsional reaksiyalarini nazorat qilish qiyin kechadi va tengdoshlari bilan hamkorlikda pedagogik yordamga ko'proq ehtiyoj sezadi.

Ushbu mezonlar kelgusidagi tajriba-sinov tadqiqotida aniq indikatorlar va ballik baholash tizimi bilan operatsionallashtirilishi mumkin.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nazariy tahlil art-terapiya va musiqaterapiyaning pedagogik imkoniyatlarini uch asosiy yo'nalishda guruhlash mumkinligini ko'rsatdi.

1-yo'nalish – emotsiyani anglash va ifodalash

Katta guruh bolasi ko'pincha o'z hissiy holatini so'z orqali to'liq ifodalash imkoniga ega bo'lmasligi mumkin. Rasm, rang, obraz, musiqa yoki harakat esa unga hissiy tajribasini boshqa kommunikativ shaklda ifodalash imkonini beradi.

Masalan, "Mening kayfiyatim" nomli art-terapevtik topshiriqda bola o'zining hozirgi hissiy holatini rang va obraz orqali ifodalaydi. Keyingi bosqichda pedagog "Nega bu rangni tanlading?", "Bu obraz nimani bildiradi?" kabi ochiq savollar yordamida bolaning o'z hissiyotini anglashiga ko'maklashadi.

Bunda asosiy maqsad bolaning rasmini "to'g'ri" yoki "noto'g'ri" deb baholash emas, balki bolaning o'z hissiy holati haqida gapirishiga sharoit yaratishdir.

2-yo'nalish – empatiya va boshqalarni tushunish

Xulq-atvor madaniyatining muhim komponentlaridan biri boshqa insonning holatini hisobga olishdir.

Buning uchun art-terapiya va musiqaterapiya vositalarini birlashtiruvchi topshiriqlar samarali metodik vosita bo'lishi mumkin.

Masalan:

"Do'stimning kayfiyati" topshirig'ida bolalar turli hissiy holatlarni aks ettiruvchi obrazlar yaratadilar. Keyin har bir obrazga mos musiqa tinglanadi. Bolalar musiqaning qanday kayfiyat uyg'otganini muhokama qiladilar.

Bu jarayonda:

obraz → musiqa → hissiyot → suhbat → empatik munosabat

ketma-ketligi hosil bo'ladi.

3-yo'nalish – o'z xulqini boshqarish

Musiqadagi ritm va temp o'zgarishlaridan pedagogik vaziyat yaratish uchun foydalanish mumkin.

Masalan, musiqa tezlashganda bolalar faol harakat qiladi, musiqa sekinlashganda harakatni kamaytiradi, musiqa to'xtaganda esa harakatni nazorat qilishga harakat qiladi.

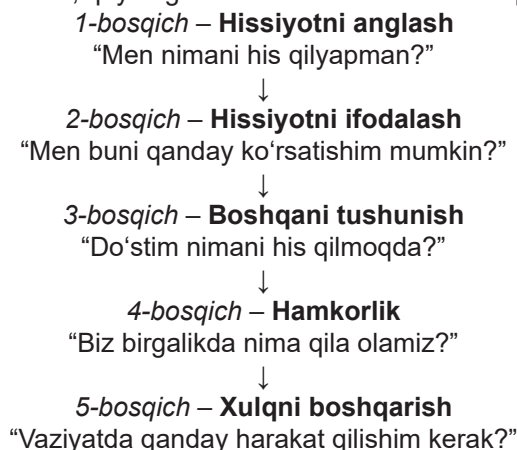
Mazkur oddiy mashq bolaning:

- eshitish orqali signalni qabul qilishi;
- diqqatni jamlashi;
- impulsiv harakatni to'xtatishi;
- qoidaga amal qilishi;
- guruh bilan bir vaqtda harakat qilishi
- uchun sharoit yaratadi.

Bunday faoliyat xulq-atvor madaniyatini bevosita "o'rgatish"dan ko'ra, uni amaliy vaziyatda mashq qilish imkonini beradi.

Art-terapiya va musiqaterapiyani integratsiyalash modeli

Tadqiqot natijalarini umumlashtirib, quyidagi metodik ketma-ketlik taklif qilinadi:

Mazkur modelning metodik afzalligi shundaki, art-terapiya bolaning ichki tajribasini ifodalash vositasi, musiqaoterapiya esa emotsional va guruhiiy faoliyatni tashkil etish vositasi sifatida bir-birini to'ldiradi (2-jadval).

2-jadval: Integratsiyalashgan mashg'ulotlarning namunaviy tizimi

Mashg'ulot mavzusi	Art-terapiya vositasi	Musiqaoterapiya vositasi	Shakllantiriladigan sifat
"Mening kayfiyatim"	Rang va rasm	Turli xarakterdagi musiqa	Emotsiyani anglash
"Mehribonlik daraxti"	Jamoaviy kollaj	Sokin ritmik musiqa	Hamkorlik
"Do'stimni tushunaman"	Obraz yaratish	Hissiy musiqiy parchalar	Empatiya
"Navbatimni kutaman"	Rolli rasm	Ritmik o'yin	O'zini boshqarish
"Yaxshi va yomon xatti-harakat"	Syujetli rasm	Vaziyatga mos musiqa	Axloqiy tanlov
"Birgalikda musiqa yaratamiz"	Ijodiy bezak	Musiqiy improvizatsiya	Guruhiiy hamkorlik
"Jahlni boshqaraman"	Hissiy holat rasmi	Sekinlashtiruvchi musiqa	Emotsional nazorat

Bu yerda mashg'ulotlarning samaradorligini "terapevtik" natija bilan emas, pedagogik natija, ya'ni xulq-atvor madaniyatining kuzatiladigan indikatorlari orqali baholash muhim.

Tadqiqotning nazariy natijalari maktabgacha yoshdagi bolalarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish bo'yicha mavjud ilmiy dalillar bilan umumiy jihatdan mos keladi.

Xususan, maktabgacha ta'limdagi universal ijtimoiy-emotsional dasturlarni o'rgangan yirik sistematik sharh va meta-tahlilda ijtimoiy kompetensiya, emotsional kompetensiya va xulqiy o'zini boshqarish ko'rsatkichlarida ijobiy o'zgarishlar qayd etilgan. 79 ta tadqiqotdan 63 tasi meta-tahlilga kiritilgan bo'lib, intervention guruhlarida ijtimoiy kompetensiya, emotsional kompetensiya va xulqiy o'zini boshqarish yaxshilangani ko'rsatilgan.

Bu natija xulq-atvor madaniyatini shakllantirishni faqat odob qoidalarini tushuntirish bilan cheklamasdan, bolaning emotsional va ijtimoiy ko'nikmalarini birgalikda rivojlantirish zarurligini ko'rsatadi.

Art-terapiya bo'yicha sistematik narrativ sharhda ham turli badiiy vositalar, topshiriq shakllari va mutaxassisning yo'naltirish darajasi turlicha kombinatsiyalarda qo'llanilishi qayd etilgan. Shu sababli maktabgacha ta'limda art-terapiyaga asoslangan mashg'ulotlar qat'iy bir xil "retsept" sifatida emas, bolaning yoshi, guruhning xususiyatlari va pedagogik maqsadga moslashtirilgan faoliyat sifatida tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Musiqiy faoliyatning ijtimoiy-emotsional rivojlanishdagi imkoniyatlari ham alohida ahamiyatga ega. Musiqa asosidagi guruhiiy faoliyatlarda navbat kutish, umumiy ritmga moslashish, tinglash, sherikning harakatiga javob berish kabi xatti-harakatlar tabiiy ravishda yuzaga keladi. Bu esa xulq-atvor madaniyatining ayrim komponentlarini bevosita faoliyat jarayonida mashq qilish imkonini beradi. Yaqindagi maktabgacha yoshdagi bolalar bo'yicha tadqiqot ham tuzilmali guruhiiy musiqa faoliyatlarini emotsional boshqaruv va prosotsial xulq bilan bog'liq holda o'rgangan.

Biroq mazkur maqolada keltirilgan metodik modelni tayyor eksperimental samaradorlik isboti sifatida talqin qilish mumkin emas. Buning uchun aniq respondentlar soni, tajriba va nazorat guruhleri, diagnostik vositalar, boshlang'ich va yakuniy o'lchovlar hamda statistik mezonlar bilan tashkil etilgan tajriba-sinov zarur.

Shuningdek, art-terapiya va musiqaoterapiyani klinik davolash ma'nosidagi terapiya bilan pedagogik foydalanish ma'nosida farqlash lozim. Ushbu maqolada ular maktabgacha ta'limning pedagogik vositalari sifatida ko'rib chiqilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari katta guruh tarbiyalanuvchilarida xulq-atvor madaniyatini shakllantirishda art-terapiya va musiqaoterapiyadan foydalanishning bir qator pedagogik imkoniyatlarga ega ekanligini ko'rsatdi.

1. Art-terapiya bolaning hissiy tajribasini rang, obraz, shakl va ijodiy faoliyat orqali ifodalash imkonini beradi.
2. Musiqaoterapiya ritm, musiqa, harakat va guruhiiy faoliyat orqali bolaning diqqatini, emotsional holatini va o'z xatti-harakatlarini boshqarish jarayonini qo'llab-quvvatlashi mumkin.
3. Mazkur ikki yondashuvni integratsiyalash orqali xulq-atvor madaniyatini shakllantirishning quyidagi pedagogik ketma-ketligi taklif qilindi: hissiyotni anglash → hissiyotni ifodalash → boshqani tushunish → hamkorlik → xulqni boshqarish.
4. Xulq-atvor madaniyatini baholashda axloqiy-me'yoriy, emotsional, kommunikativ va xulqiy-amaliy mezonlardan foydalanish maqsadga muvofiq.

5. Art-terapiya va musiqaterapiyani alohida mashg'ulotlar sifatida emas, balki maktabgacha ta'limning umumiy tarbiyaviy mazmuni bilan integratsiyalashgan holda qo'llash metodik jihatdan samaraliroq yondashuv bo'lishi mumkin.

Kelgusidagi tadqiqotlarda mazkur modelning samaradorligini katta guruh tarbiyalanuvchilari ishtirokidagi tajriba-sinov orqali tekshirish, tajriba va nazorat guruhlarining natijalarini statistik jihatdan taqqoslash hamda metodikaning amaliy samaradorligini miqdoriy ko'rsatkichlar asosida aniqlash zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasining 16.12.2019-yildagi "Maktabgacha ta'lim va tarbiya to'g'risida"gi O'RQ-595-son1 Qonuni.
2. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi. Takomillashtirilgan ikkinchi nashr. Toshkent, 2022.
3. Blewitt, C., Fuller-Tyszkiewicz, M., Nolan, A., et al. (2018). Social and emotional learning associated with universal curriculum-based interventions in early childhood education and care centers: A systematic review and meta-analysis. *JAMA Network Open*, 1(8), e185727. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2018.5727>
4. Bosgraaf, L., Spreen, M., Pattiselanno, K., & Hooren, S. van. (2020). Art therapy for psychosocial problems in children and adolescents: A systematic narrative review. *Frontiers in Psychology*, 11, 584685. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.584685>
5. Cheng, X., Shen, Y., & Xiao, L. (2026). Exploring the role of structured music activities in enhancing cognitive, emotional, and social development in early childhood. *Journal of Experimental Child Psychology*, 272, 106599. <https://doi.org/10.1016/j.jecp.2026.106599>
6. Malchiodi, C. A. *Creative Arts and Play Therapy for Attachment Problems*. Guilford Press.
7. Slayton, S. C., D'Archer, J., & Kaplan, F. (2010). Outcome studies on the efficacy of art therapy with children and adolescents: A review of findings. *Journal of the American Art Therapy Association*, 27(3), 108–118.
8. UNESCO. *Creating an Enabling Learning Environment: A Comprehensive Toolkit on Social and Emotional Learning for Preschool Educators in Developing Children's Social and Emotional Skills*. UNESCO. UNESCO Framework for Culture and Arts Education. UNESCO, 2024.
9. World Health Organization Regional Office for Europe. *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2019. WHO rasmiy manbasi.
10. World Health Organization. *Psychosocial interventions for promotion of mental health and prevention of mental health conditions in children*. WHO mhGAP Evidence Centre. WHO Evidence Centre.
11. Zhou, N., Zhou, L., Ho, C. Y. T., McGrath, C., & Wong, H. M. (2024). Social story intervention for training expected behaviors among preschool children: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 21(7), 940. <https://doi.org/10.3390/ijerph21070940>

1 <https://lex.uz/docs/-4646908>

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №9(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.